

**МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ
ТА СТАБІЛІЗАЦІЇ ЦІН В УКРАЇНІ**

Анотація

У статті говориться про те, що органи виконавчої влади, на які покладені функції захисту прав громадян як споживачів та контролю за цінами, не ефективні: захищають права споживачів та контролюють споживчий ринок товарів, робіт та послуг, як це відбувається в розвинених країнах світу. Існування таких державних органів та здійснення бюджетних видатків на їх утримання в період військових дій та кризи в державі на фоні дефіцитного бюджету є марнотратством. В межах запропонованої Президентом та Урядом адміністративної реформи запропоновано поетапний шлях модернізації системи захисту прав споживачів та контролю за цінами на державному та регіональному рівні. Реорганізація дасть змогу використати бюджетні кошти, передбачені на фінансування територіальних органів у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами на фінансування заходів, спрямованих на попередній контроль за якісними характеристиками продукції зокрема на програми розвитку стандартизації, метрології та сертифікації, а також на недопущення цінових стрибків.

Ключові слова: споживчі ціни, захист прав споживачів, вплив держави, органи місцевого самоврядування.

В.В. Лащак, к.э.н., **Р.М. Крушницький**,
Буковинский университет, г. Черновцы

**МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ
И СТАБИЛИЗАЦИЯ ЦЕН В УКРАИНЕ**

Annotation

В статье говорится о том, что органы исполнительной власти, на которые возложены функции защиты прав граждан как потребителей и контроля за ценами, неэффективны: защищают права потребителей и контролируют потребительский рынок товаров, работ и услуг, как это происходит в развитых странах мира. Существование таких государственных органов и осуществления бюджетных расходов на их содержание в период военных действий и кризиса в государстве на фоне дефицитного бюджета является расточительством. В рамках предложенной Президентом и Правительством административной реформы предлагается поэтапный путь модернизации системы защиты прав потребителей и контроля за ценами на государственном и региональном уровне. Предложенная реорганизация позволит использовать бюджетные средства, предусмотренные на финансирование территориальных органов в сфере защиты прав потребителей и контроля за ценами на финансирование мероприятий, направленных на предварительный контроль по качественным характеристикам продукции, в частности на программы стандартизации, метрологии и сертификации, а также на недопущение ценовых скачков.

Ключевые слова: потребительские цены, защита прав потребителей, влияние государства, органы местного самоуправления.

Постановка проблеми. Проблема впливу держави на споживчі ціни та захист прав споживачів є однією з найважливіших в нових умовах імплементації до європейського законодавства. Враховуючи те, що в державі проводяться військові дії, наслідок яких буде важким тягарем для економіки необхідно розглянути можливості модернізації системи захисту прав споживачів та контролю за цінами на державному та регіональному рівні націлені на ощадливе витрачання бюджетних коштів. Пошук ефективного державного регулятора цінових коливань та захисту споживачів на фоні скорочення бюджетних видатків на утримання державних органів ускладнює поставлене завдання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми ціноутворення в ринкових умовах розглядаються на теоретичному і методологічному рівнях такими вченими, як: В. Пінішко [1], Я. Литвиненко [2], М. Артус [3], Л. Шкварчук [4] та ін. У роботах цих авторів аналізуються загальні принципи, методи і прийоми ціноутворення, що застосовуються в ринкових умовах господарювання, принципи узгодження ціноутворення з іншими елементами макроекономіки.

Серед вчених, що зробили суттєвий науковий внесок за напрямком питань захисту прав споживачів, необхідно виділити П. Калиту [5], А. Мазаракі [6], Н. Салухіну [7], О. Язвінську [8], І. Дудла [9] та інших.

Функціонування ринку споживчих товарів та окремих його сегментів, а також механізми його регулювання як складової соціального захисту державою прав громадян досліджувалися у працях вітчизняних вчених: О. М. Азарян, В. Г. Андрійчука, В. В. Апопія, І. О. Бланка, С. В. Близнюка, А. Ф. Бондаренка, Н. Є. Буркат, А. І. Бутенка, В. М. Гейця, Т. М. Гродецької, Л. І. Дідківської, Н. В. Карпенко, В. А. Карпова, Г. Н. Климка, В. Р. Кучеренка, Л. О. Лігоненко, А. А. Мазаракі, А. І. Мокія, В. І. Павлова, П. Т. Саблука, Д. М. Стеченка, С. М. Чистова та ін.

Необхідно в межах існуючих теорій запропонувати практичні шляхи для організації впливу держави на якісні та цінові характеристики споживчого ринку.

Метою дослідження є пошук шляхів модернізації системи захисту прав споживачів та контролю за цінами в межах запропонованої президентом та урядом адміністративної реформи.

Основні результати дослідження. Захист прав людини як споживача є об'єктивною закономірністю розвитку та однією з найважливіших ознак демократії, а вплив держави як стабілізатора цінових шоків – найбільш нагальним завданням соціально орієнтованого суспільства. В Україні закладено нормативно-правове підґрунтя захисту прав споживачів та контролю за цінами, задля цього було створено відповідні центральні органи

ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

виконавчої влади. Однак, як показує досвід, органи виконавчої влади, на які покладено дані функції, не ефективно захищають права споживачів, на противагу розвиненим країнам світу. Основними причинами є:

- постійні реорганізації та зміни в контролюючих структурах не дозволяють сформувати стабільні інституції контролю;

- існуючі моделі державних інспекцій з захисту прав споживачів та контролю за цінами тяжіють за своєю природою до фіскальних органів, у діяльності яких губиться кінцева мета – захист інтересів громадян як споживачів;

- чисельність працівників територіальних органів, на яких покладено захист прав споживачів та контроль за цінами, не сформовані залежно від кількості суб'єктів господарювання, які реалізують свої товари, роботи та послуги безпосередньо споживачам, а також кількості населення. У зв'язку з цим не завжди ефективно використовується інспекторський склад;

- органи місцевого самоврядування хоча і створені, але через нерегульованість їхніх повноважень не можуть ефективно запобігти порушенню прав споживачів та завищенню цін;

- державні органи влади у сфері стандартизації, метрології та сертифікації не ефективно контролюють на рівні виробників та імпортерів товари, які потрапляють на споживчий ринок;

- митні органи в зв'язку з непрозорими, корупційними схемами пропускають на територію держави товари з сумнівною якістю;

- на регіональному рівні ефективність роботи територіальних інспекцій оцінюється центральними органами виконавчої влади через систему показників, основою якої є кількість проведених перевірок та обсяг санкцій, застосованих до порушників. Це збільшує регуляторний вплив на суб'єктів господарювання, не даючи кінцевого результату у вигляді якісних характеристик товарної продукції та стабільних цін.

Державна система захисту прав споживачів та контролю за цінами – це вся система органів влади (державної, регіональної, місцевої, місцевого самоврядування) та їх взаємодія, спрямована на захист прав громадян як споживачів та підтримання стабільного рівня цін. Під вдосконаленням системи захисту прав споживачів та контролю за цінами необхідно розуміти низку практичних заходів, засобів, інструментів, важелів, стимулів, що використовують органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування для вдосконалення захисту прав громадян як споживачів від порушень з боку господарюючих суб'єктів, а також підвищення рівня правової свідомості громадян у цій сфері.

З огляду на те, що метою реалізації захисту прав громадян як споживачів є: забезпечення задоволеності споживачів у реалізації їхніх прав на якісні та

безпечні товари, роботи, послуги, а також контроль за ціновими коливаннями, існує нагальна необхідність формування ефективної єдиної системи захисту прав споживачів, яка б на державному рівні ефективно поєднувала функції захисту прав споживачів та контролю за цінами. Існування двох державних органів та здійснення бюджетних видатків на їх утримання в період кризи в державі та дефіцитного бюджету, на нашу думку, є марнотратством. Злиття Держспоживінспекції та Державної інспекції з контролю за цінами дало б змогу розв'язати одну із головних проблем – це збільшення штатної чисельності інспекторського складу на місцях за рахунок зменшення чисельності обслуговуючого та адміністративного персоналу. А штатну чисельність доцільно було б сформувати залежно від чисельності територіальної громади та кількості господарюючих суб'єктів, що здійснюють свою діяльність на території регіону. Варто зазначити, що витрати на утримання державних службовців, задіяних у захисті прав споживачів, можуть здійснюватись, згідно з законодавством, двома шляхами: по-перше, за рахунок фінансування з державного бюджету, по-друге, створення при виконавчих органах місцевого самоврядування структурних підрозділів з питань захисту прав споживачів відповідно до ст. 28 Закону України «Про захист прав споживачів» [10].

Перший шлях є простішим та більш звичним, однак значна кількість чинників доводить протилежне. В період спаду економіки в Україні, з точки зору держави, ефективніше вкладати кошти не в державні органи влади, а спрямовувати на соціальну допомогу населенню та відновлення економіки країни. Країна знаходиться на порозі адміністративної реформи: розробки більш ефективної моделі організаційної структури управління державою і оптимізації якісного та кількісного складу чиновників. У сучасних умовах розподіл фінансування між територіальними органами виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами не відповідає вимогам соціально-економічного розвитку регіонів. Це пов'язано:

- ✓ по-перше, з нерівномірністю розселення населення країни;
- ✓ по-друге, з нерівномірністю розміщення господарюючих суб'єктів по регіонах.

Виходячи з цього, витрати на фінансування органів виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами повинні бути диференційованими за регіонами.

Другий напрямок розв'язання проблеми ефективного захисту прав споживачів державою – це створення об'єднаних структурних підрозділів з питань захисту їхніх прав та контролю за цінами при виконавчих органах місцевого самоврядування. Згідно з ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування», органи місцевого самоврядування мають право вирішувати

питання: щодо затвердження програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування; встановлення відповідно до законодавства правил торгівлі на ринках, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність [11].

Завдання адміністративної реформи пов'язані з потребою формування структурно цілісної за своїм змістом системи державного управління, підпорядкованої логіці адміністративних перетворень що базується на основних цілях утверджених в Україні громадянським суспільством. Головним тут є забезпечення високого рівня відповідальності влади, держави загалом перед суспільством, та кожним громадянином зокрема, відродження довіри громадян до інституцій влади та боротьба з корупцією.

Відповідно до зазначеного, потрібно розставити основні акценти, які полягають у формуванні ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління. Один з основних напрямів адміністративної реформи – це сміливе делегування управлінських функцій від верху до низу, яке не повинно суперечити принципам соціального управління щодо системності, відповідальності за результат та ієрархічності. Можна запропонувати наступний поетапний шлях модернізації системи захисту прав споживачів та контролю за цінами на державному та регіональному рівні (рис. 1, рис. 2):

1. Державна митна служба здійснює контроль при митному оформленні імпортованих товарів в Україні.

2. Територіальні центри стандартизації, метрології та сертифікації здійснюють контроль за виробництвом товарів, робіт, послуг безпосередньо у виробників.

3. Органи захисту прав споживачів та контролю за цінами здійснюють перевірки за безпечністю та якістю товарів і дотриманням вимог законодавства з формування цін.

Першим кроком нашого алгоритму, виходячи з задекларованих урядом напрямків розвитку місцевого самоврядування в сучасних умовах, має стати здатність територіальної громади власними силами захищати права своїх громадян як споживачів, а також злиття двох контролюючих органів центральної влади. Для цього необхідно удосконалити нормативно-правову базу, створити та налагодити роботу структурних підрозділів з питань захисту прав споживачів та контролю за цінами виконавчих органів місцевої влади, розширивши їх повноваження шляхом законодавчої ініціативи з внесення змін до нормативно-правової бази, що стосується захисту прав громадян як споживачів та ціноутворення.

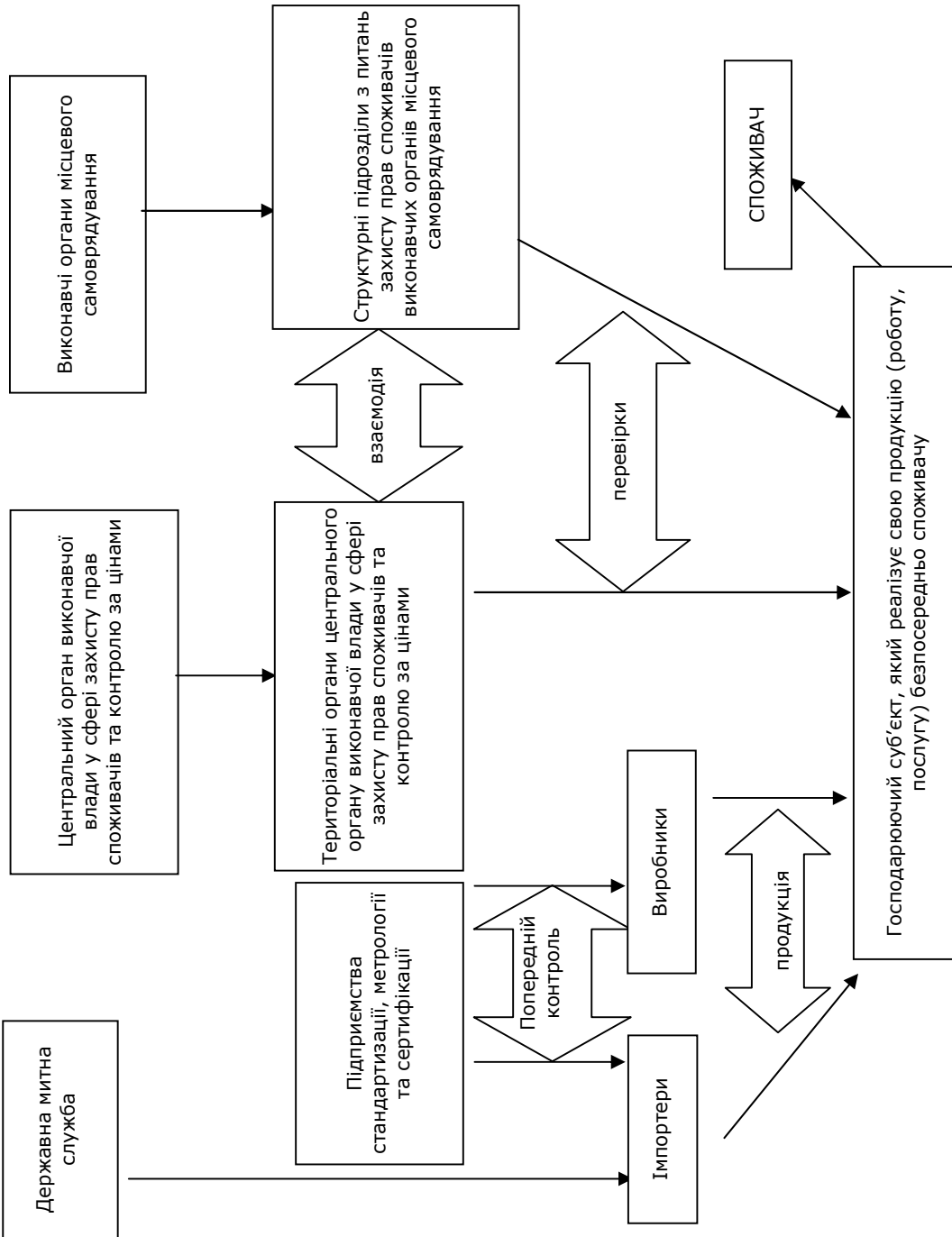

Рис. 1. Схема взаємодії державних органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування щодо захисту прав споживачів під час першого етапу реформування

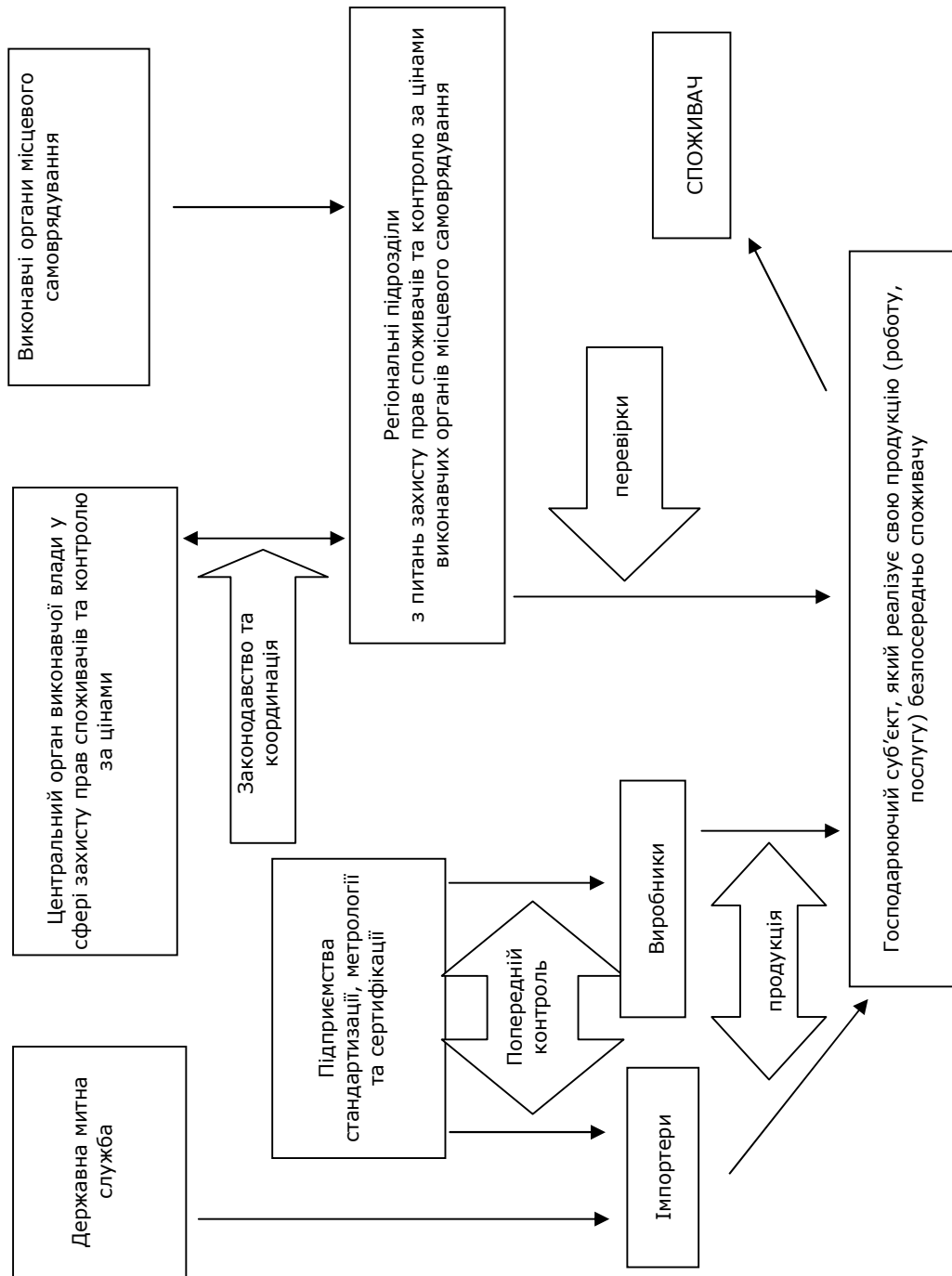

Рис. 2. Схема взаємодії державних органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування щодо захисту прав споживачів під час другого етапу реформування

Органам місцевого самоврядування адміністративно-територіальних одиниць для організації роботи щодо захисту прав споживачів та впливу на ціни необхідно приймати свої програми щодо захисту прав споживачів та передбачити кошти у місцевих бюджетах на фінансування структурних підрозділів, які будуть займатись захистом прав споживачів та контролем за цінами. Для запобігання неузгодженості дій між центральними органами влади та структурними підрозділами щодо захисту прав споживачів виконавчих органів місцевого самоврядування пропонується:

✓ функції контролю за формуванням цін та декларування передати Антимонопольному комітету;

✓ функції моніторингу та здійснення перевірок суб'єктів господарювання стосовно дотримання вимог законодавства з ціноутворення передати об'єднаному органу центральної виконавчої влади з захисту прав споживачів та контролю за цінами;

✓ розгляд звернень споживачів повністю перекласти на структурні підрозділи щодо захисту прав споживачів виконавчих органів місцевого самоврядування;

✓ структурним підрозділам щодо захисту прав споживачів виконавчих органів місцевого самоврядування узгоджувати план перевірок господарюючих суб'єктів для запобігання порушень вимог чинного законодавства щодо захисту прав споживачів.

Другим кроком повинна стати передача всіх повноважень територіальних органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами структурним підрозділам щодо захисту прав споживачів та контролю за цінами виконавчих органів місцевого самоврядування. Структурні підрозділи щодо захисту прав споживачів та контролю за цінами виконавчих органів місцевого самоврядування повинні будуть узгоджувати свої дії та інформувати про результати роботи спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами. У свою чергу спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами повинен буде координувати діяльність структурних підрозділів щодо захисту прав споживачів виконавчих органів місцевого самоврядування, сприяти вирішенню питань щодо захисту прав споживачів та впливу на цінову політику на державному рівні, а також розробляти й затверджувати нормативно-правову базу.

Висновок. Запропонована реорганізація дасть змогу витратити бюджетні кошти, передбачені на фінансування територіальних органів виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами, на

фінансування заходів, спрямованих на попередній контроль за якісними характеристиками продукції, зокрема на програми розвитку стандартизації, метрології та сертифікації, а також на недопущення цінових стрибків. В результаті вони зможуть ефективніше контролювати виробництво, а також збільшити обсяги проінспектованої продукції безпосередньо на виробництві та при перетині державного кордону, що дасть змогу не допустити в роздрібну мережу неякісну продукцію і попередити порушення на попередньому етапі руху продукції до споживача. Також періодичність перевірок господарюючих суб'єктів контролюючими органами у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами зменшиться, оскільки під час перевірок будуть здійснюватись комплексні контрольні заходи як з питань якісних характеристик продукції, так і з питань ціноутворення. Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та контролю за цінами повинен сконцентрувати більше увагу на попередженні порушень вимог чинного законодавства щодо захисту прав споживачів та ціноутворення на рівні виробників та імпортерів, а також нормотворчій та аналітичній роботі. Таке перенесення акцентів дасть змогу займатись прогнозуванням та моделюванням ситуації на товарних ринках, а також здійснювати інформаційну та просвітницьку роботу серед споживацької аудиторії.

Список використаних джерел:

1. Пінішко В. С. Ціни і ціноутворення : [навч.-метод. посіб.] / В. С. Пінішко, Т. В. Мединська. – Львів, 2009. – 56 с.
2. Литвиненко Я. В. Сучасна політика ціноутворення : [навч. посіб.] / Я. В. Литвиненко. – К. : Вид. центр МАУП, 2010. – 212 с.
3. Артус М. М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки / М. М. Артус. – Тернопіль, 2010. – 54 с.
4. Шкварчук Л. О. Ціноутворення : [підручник] / Л. О. Шкварчук. – К. : Кондор, 2008. – 460 с.
5. Калита П. Звенья одной цепи: защита потребителей и товаропроизводителей немыслима без интегрирующей основы – качества / П. Калита // Споживач. – 1997. – № 8.
6. Мазаракі А. А. Захист прав споживачів: соціально-правовий аспект / [Мазаракі А. А., Язвінська О. М., Ніколаєва Л. В., Притульська Н. В., Іваненко Л. М.], Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К. : КНТЕУ, 2002. – 312 с.
7. Салухіна Н. Г. Захист прав споживачів : [навч. посібник] / [Салухіна Н. Г., Язвінська О. М., Башкатова О. І.] – К. : МАУП, 2007. – 382 с.
8. Язвінська О. М. Історія консюмеризму : [навч. посіб. для студ. вищих закл. освіти з підприємництва і торгівлі]. – 2 вид., доп. й перероб. – К. : КНТЕУ, 2003. – 363 с.
9. Дудла І. О. Захист прав споживачів : [навч. посіб. для студ. ВНЗ]. – Чернігів : ЧДТУ, 2006. – 268 с.
10. Про захист прав споживачів : Закон України від 01.12.2005 № 1361.
11. Про місцеве самоврядування : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1997. – № 24. – С. 170.

Viktor V. Laschak, Candidate of Economic Sciences,
R.M. Krushnytskyy,
Bukovina University, Chernivtsi

**MODERNIZATION OF CONSUMER PROTECTION AND STABILIZATION
OF PRICES IN UKRAINE**

Annotation

The article says that the executive bodies to which the function of protecting the rights of citizens as consumers and price control are not effective: to protect consumer rights and control the consumer market goods and services, as is the case of the developed countries. The existence of such public bodies and making expenditures for their maintenance during the period of military operations and crisis in the country against the backdrop of scarce budget is a waste. Within proposed by the President and the Government Administrative Reform it is proposed a phased reform of the system of consumer protection and price control at national and regional level. The proposed reorganization will make it possible to use budget funds to finance the anticipation of territorial authorities in the field of consumer protection and price control to finance measures aimed at preliminary control over product quality characteristics particular to the development program of standardization, metrology and certification as well as to prevent price hikes.

Keywords: consumer prices, consumer protection, the impact of state, local governments.

References:

1. Pinishko, V.S., Medynska, T.V. (2009). *Tsini i tsinoutvorennya* [Prices and pricing]. Lviv, 56 p. (in Ukr.).
2. Litvinenko, Y. (2010). *Suchasna politika tsinoutvorennya* [Current pricing policy]. Vid. tsentr MAUP, Kyiv, 212 p. (in Ukr.).
3. Artus, M.M. (2010). *Formuvannya mehanizmu tsinoutvorennya v umovah rinkovoi ekonomiki* [Formation pricing mechanism in a market economy]. Ternopil, 54 p. (in Ukr.).
4. Shkvarchuk, L.O. (2008). *Tsinoutvorennya* [Pricing]. Condor, Kyiv, 460 p. (in Ukr.).
5. Kalita, P. (1997). The links of the same chain: the protection of consumers and producers is unthinkable without integrating the basics – quality. *Spozhyvach [The consumer]*, vol. 8 (in Russ.).
6. Mazaraki, A.A., Yazvinska, A.M., Nikolaev, L.V., Prytulska, N.V., Ivanenko, L.M. (2002). *Zahist prav spozhyvachiv: sotsialno-pravoviy aspekt* [Consumer protection: social and legal aspects]. Kyiv National Trade and Economics University, Kyiv, 312 p. (in Ukr.).
7. Saluhina, N.G., Yazvynska, O.M., Bashkatova, O.I. (2007). *Zahist prav spozhyvachiv* [Consumer protection]. Kyiv, 382 p. (in Ukr.).
8. Yazvinska, A. (2003). *IstorIya konsyumerizmu* [History of Consumerism], 2nd ed. KNTEU, Kyiv, 363 p. (in Ukr.).
9. Dudla, I.O. (2006). *Zahist prav spozhyvachiv* [Consumer protection]. Chernihiv, 268 p. (in Ukr.).
10. *Consumer Protection*, Law of Ukraine of 01.12.2005 № 1361 (in Ukr.).
11. *On Local Government*, Law of Ukraine (1997). Supreme Council (BD), no. 24, p. 170 (in Ukr.).

